

Efva Lilja, Close Encounters, Danshögskolan 18-22 april 2007

Bland oroliga rastlösa

Innehåll:

Jag – mina tankar om konst och konstnärlig forskning

Du – mina föreställningar om vad som kan intressera dig som är konstnär för en fördjupad process

Vi – mina ord för det som kan motivera till gemensam argumentation för konstnärers möjlighet att forska i sin konst

Andra – min idé om vad andra kan ha ut av att vi inte bara forskar om utan också i konst

Jag ifrågasätter levandet i sökandet efter de motiv som kan vara övertygande nog för att genomleva det. Om själva levandet är målet, är konsten det som intensifierar upplevelsen av det. Genom konsten kan jag tänja det möjligas gräns och utmana min egen förmåga till det yttersta. Jag vill använda mig utifrån en idé om vad som gör tillvaron meningsfull.

Mening uppstår för mig oftast ur en dialog kring det som kan hänföras till filosofi, etik, i viss mån moral men även estetik. Dialogen för jag med både mig själv och andra, bekanta och obekanta. Jag för den med dem som finns nära eller långt borta. Eftersom jag tror att vår livsåskådning formar vår bild av världen, är den bild eller avbild konsten skapar avgörande för vår tolkning.

En gång dog jag ett ögonblick. När jag började andas igen var allt nytt och medvetandet tomt. Allt därefter var oerhört. Orört. Så började jag dansa.

Jag vill inte säga det jag sagt förut. Jag vill inte skriva det jag skrivit förut. Det måste finnas andra ord! Jag vill inte upprepa mig. När jag arbetar med rörelser, med kroppen och rummet, upplever jag mycket sällan att jag upprepar mig. Ofta låter jag mig överraskas. Det blir alltid något som inte tidigare varit, även om jag är medveten om att varje rörelse utgör resultatet av min egen historia. Ord är ofta tunga och förväntas vara begripliga. Den förväntan förlamar språket. Rörelsen anses flyktigare, på ett sätt obegriplig eftersom den inte låter sig inordnas grammatiskt. Det gör användandet friare. Det gör den språkligt användbar.

När jag övermannas av t.ex. missundsamhet, hat eller skrämmande avund... När jag överväldigas av tidningarnas reportage kring mänskliga tillkortakommanden eller TV nyheternas bilder från annat elände... Då kan jag sträcka ut en arm, föra den genom luften och häpna över de spår den lämnar. Ett sätt att fly undan – eller ett genuint utforskande av det meningsskapande? Jag bär en kunskap om en del av det språkliga vokabulär som kan utveckla vårt medvetande om varandra och världen. Konsten är för mig politisk i

betydelsen identitetsskapande och samhällsbespeglade medvetandegörande.

Konsten är för mig det närmaste, det som kan visa på det som finns närvarande i oss. Ändå upplever jag vetskapen om att det är i dansen jag skapar mig själv, som smärtsam. Jag dansar, alltså finns jag. Jag drömmer koreografi, jag tänker rörelse – allt vävs samman i det jag inte vill lämna. Bilder som trängs... Detta har jag sagt förut.

Nu när jag också antagit en annan roll som rektor, gör jag även min nya vardag som koreografi. Rörelserna skiljer sig, aktörerna är andra men kompositionstekniken och den pedagogiska processen för att utveckla förståelse för det som ska bilda mening och nya sammanhang – är liknande. Jag försöker komponera själva levandet. Det är min överlevnadsstrategi. Konstnärskap är för mig en livshållning.

Inuti mig ropar det ibland högt efter tystnad. Stäng alla dörrar! Lämna mitt jag i fred! Jag sluter ögonen och det ska mycket vilja till för att öppna dem igen.

Den s.k. verkligheten är en kulturell konstruktion, präglad av våra idéer om oss själva, samhället, kulturen, religionen... Den är en stark konstruktion – ett i allt dominerande spel där vi alla har våra roller tilldelade. Vem accepterar sin roll? Vem kräver sin roll? Vem skapar sin roll? Se dig omkring! Så många skriker efter uppmärksamhet eller stryker efter väggarna i tron om att vara osynliga.

För vem är ett givet objekt eller händelse det som det sägs vara? För vem är det allt man vill att det ska vara?

För mig har konsten alltid utgjort en frizon, där spelets regler ifrågasätts och byts mot andra som jag själv väljer. Konsten är för mig ett fredat rum för den uppriktighet, enkelhet och skönhet som jag många gånger saknar i den s.k. verkligheten.

Du är också konstnär. Du drivs av andra motiv, lever efter andra ideal och skapar din egen historia. Din process intresserar mig därför att den skiljer sig från min. Genom dina verk och ditt arbete, får jag se annat än vad jag själv förmår att uppfatta. Jag lär om mig själv och mina ställningstaganden genom det du gör. På så sätt klarnar eller förmörkas min egen världsbild. Ensam är det svårt att veta något om vare sig mig själv eller världen. Ditt arbete utmanar mig och kräver av mig att jag reagerar - om det nu inte är så trist att jag helt enkelt finner ditt arbete så ointressant att det bara passerar obemärkt.

Innan jag blev professor här på Danshögskolan, var jag inte medveten om de möjligheter högskolan kan erbjuda. Här fann jag en uppfodrande verklighet som avkrävde mig en massa svar. Jag förväntades kunna förklara det koreografiska hantverket, skapa en förståelse för konstnärlig metod och utveckla det ämne som här kallas koreografisk komposition. De frågor som låg till grund för denna förväntan, framstod många gånger som omöjliga och utmanade mig på många sätt.

Dialogen med studenterna var berusande förförisk... Så många drömmar och förväntningar som ryms hos dem som precis börjat närma sig det åtråvärda kaos och den både lust och vända som den kreativa processen många gånger rymmer. Det vårt gemensamma arbete satte igång, var också en fördjupad reflektion kring vad som är kunskapsbildande i den konstnärliga praktiken. I det samtalet saknade jag ofta andra konstnärer. Varför är vi inte fler? Var är du?

Genom professuren fick jag också ett rum för min egen fördjupade process. Att få ägna tid åt det som just jag behövde arbeta med för att dels bättre förstå vad jag gör, dels varför men också hur jag kan utveckla mina egna instrument. Jag fick rum för forskning i min konst.

Hur har du det? Var får dina frågor plats? Hur klarar du att balansera de kommersiella krav marknaden ställer på vårt arbetes "säljbarhet" och dina egna behov av utveckling och fördjupning? Angår mina frågor dig? Har du någon förväntan på att även mitt arbete har något att tillföra ditt? Tror du att ditt arbete, dina tankar, dina insikter – angår andra, eller är det enbart verket som är av intresse?

Den kunskap som genereras i den konstnärliga processen kan vi bara stå för själva. Det är vårt ansvar. Vi gör, och ur detta "görande" utvinns nya insikter att formulera. De frågor som konstnärlig praktik genererar, får sin plats i fördjupade processer som ger nya insikter i det vi behöver för att utveckla vårt arbete.

Vi har en del gemensamt. Låt mig berätta om min upplevelse av en annan koreografs arbete. Låt mig berätta om mitt möte med Jan Fabre i Avignon 2005. Han är en intressant konstnär som inte bryr sig om genregränser. Han gör det han behöver göra och kallas av andra för koreograf, bildkonstnär, regissör, performance artist, provokatör, geni, rebell, kapitalist, "manschauvenist"...

I Avignon visades bl.a. en stor retrospektiv utställning kring hans bildkonstnärliga verk. Bilder, skulpturer och videoverk speglar en idévärld igenkännbar från det scenkonstnärliga uttrycket eller som ett hårdraget "statement" av något ytterst vardagligt pågående. Döden syns, men också det intensifierade levandet som ställs på sin spets i bilder som inte går att komma undan. Jag ler åt hans självporträtt – en likkista klädd med pärlemorskimrande skalbaggar, försedd med påfågelhuvud i ena änden, stjärtfjädrar i den andra och släpande vingar på mitten.

En skulptur på ett av stadens offentliga torg invigs av kulturminister och borgmästare. Det är en glänsande bronsskulptur av konstnären i naturlig storlek, ståendes på en hög sockel med ansiktet vänt mot skyn. Mannen skrattar stort mot himlen men gråter på samma gång. Skrattet manifesteras via högtalare i sockeln och gråten rinner ur hans ögon som tårar. De rinner och rinner och runt sockeln på den uttorkade marken bildas en pöl. Jag tänker att hans tårar kommer att få den här platsen att blomma.

Jans arbete ropar efter ett nu som inte vill låta sig jämföras med det vi visste sedan tidigare, samtidigt som det återspeglar något djupt existentiellt. Äckel, elände, förtvivlan, död, brutaliserad nakenhet – varför vill så många se och bevittna det värsta? Vad säger detta om vår tillvaro, om vårt samhälle? Kvinnokroppen inkapslad i gladpack med enbart öppningar för mun, ögon och vagina. Den som sett hans film *Les Guerrieres de la beauté* som visades på en av stadens biografier förstår min fråga.

Två scener ur denna film: En närbild på en mycket vacker kvinna ur vars mun det kryper skalbaggar av olika slag. Många. De kryper vidare ut över hennes kropp. För mig är det en mycket vacker scen som gör att jag nu uppskattar skalbaggar på ett helt annat sätt. Andra i publiken kvider av äckel. En annan scen: En brudklädd kvinna krälar över ett betonggolvtäckta av mjöl tillsammans med en naken, kletig man och två varaner. Mannen är hela tiden fallande. Slår undan fötterna på sig själv. Filmen är full av blod, sylt, mjöl, gröt, ormar,

skalbaggar, fett, hård cement, hårt stål mot mjuka kroppar... All kontakt människor emellan är kamp. Jag tänker på människans sårbarhet, på makt och underkastelse, på uppgivenhet och förlust. Jag tänker på hur konsten kan blottställa varat och tvinga oss att ta ställning.

Jan Fabre talar mycket om lycka. Han säger att det skapande ögonblicket är lyckligt.

Hans föreställning L'Histoire des larmes som uruppfördes under festivalens öppningsdag, skiljer sig från hans tidigare verk. Den blöder inte och äcklar inte om man inte tycker det är äckligt med en man som naken urinerar i en flaska. Det är en sanslöst vacker föreställning! Bland det vackraste jag sett på många år. Ett utforskande av gråten.

23 dansare, musiker och skådespelare har levt och arbetat intimt tillsammans under flera månader för att kunna ge oss denna upplevelse. Mistralen blåser hårt, terrorattentaten i London upptar plats i mångas sinnen. Vi är ca 1500 personer i publiken som väntar på att föreställningen ska börja. Kulturministern sitter på sin plats liksom ett antal av premiärpublikens obligatoriska "vip-ar". Några män börjar ropa: Ut med kulturministern! De får med sig allt fler i publiken. En stor mängd människor förenas i en demonstration mot kulturministern och den politik som bl.a. resulterat i minskade anslag för festivalen. Folk står upp i bänkarna och skriker. Ministern sitter kvar. Festivalens direktör och Jan Fabre går ut på scenen och vädjar om lugn för att kunna börja föreställningen. De lyckas inte. Efter 45 minuter börjar harpisten mitt på scen att spela sina spröda klanger. Vi hör inte mycket av dem. Vitklädda dansare går ut på scen, lägger sig på sina medhavda stora vita kuddar och börjar gråta förtvivlat. Det är spädbamets gråt och skrik som når oss och då äntligen ger sig demonstranterna. Den förtvivlade gråten tar över.

Gråtandet pågår och pågår. Korta ögonblick av tröst övergår i ny gråt. Kroppar som förvrids i kramp. Som mycket i denna föreställning pågår det länge. Jan säger, när jag frågar honom, att det är för att vi ska kunna ta oss in i ögonblicket. Undersökandet av gråten övergår i insamlandet av vätskor. Scenen fylls av glaskärl av olika slag. Dansarna dansar regndanser för att få himlen att släppa ifrån sig vatten men kärnen förblir tomma. De samlar tårar och urin. En av de vackraste scenerna är för mig när nakna män och kvinnor lägger sig till vila på de stående kärnen. Glasens transparents får kropparna att sväva! Så nära mig kommer de nakna, starka, sårbara och utlämnade.

Det är mycket jag inte berättar om. Mannen som hund i evigt sökande "Je cherche un homme!", originalmusiken och trummorna, texten, bärandet och alla stegar. Verket är fyllt av symbolik men behåller ändå sin lätthet. S.O.S. – Save Our Souls. Vita trasor på väggen bildar orden och regnet öser ner över den ensamme mannen i slutscenen. Jag talar med den tekniske chefen som berättar att två brandslangar och fyra män åstadkommer detta från sina positioner högt däruppe på palatsets tak. Det är ett sällsamt vackert verk jag bevittnar.

Premiärpublikens respons är blandad. En del går under föreställningen, några applåderar förstrött och andra oerhört entusiastiskt. Även kritiken är blandad. Jag läser fyra dagstidningar. Mästerligt till förfärligt. Långtråkigt till förförande vackert. Vad betyder det? Vad handlar det om? Verket saknar mening. De flesta recensenter letar efter det dramatiska förloppet. De som ger de flesta superlativen är de som läser verket i bilder. Jan Fabre skapar bilder av det som inte låter sig sägas. Trots texten. På frågan varför han fokuserar på gråten svarar han med stor självklarhet: "Det är ur gråten livet har sin början. Gråten kom först."

Jan Fabre har ett stort ego. Skrattandes står han i bakgrunden och bevittnar kulturministerns invigning av sin glänsande skulptur. Utan tvekan rullar han en stor glob genom sädesfält, iklädd patriarkatets absoluta uniform. Han tar manliga filosofer till sin hjälp. Klär sig i

rustning och skär sin kollega Marina Abramovic i armen med kniv. Han använder sig och erbjuder oss delaktighet. Resten får vi bestämma själva. Goda tankar eller misströstan?

Så vad har vi gemensamt? Fokuseringen på det meningsbildande utanför det vardagliga? Sökandet efter det som kan ge tillvaro mening? Skriver jag in mina egna behov i hans? Självklart – han erbjuder mig möjligheten att göra det.

Andra koreografer skulle kunna ha stort utbyte av det Jan erövrar i och genom sitt arbete. Andra som intresserar sig för det kunskapsbildande i konstnärlig process eller för konstnärlig metod utveckling, skulle ha utbyte av det. Jag skulle önska att Jan också hade ett formellt rum att kommunicera sin process och den teori han utvecklar i sitt arbete. Jag skulle önska att han skulle erbjudas rum att forska i sin process för att genom dokumentation göra denna tillgänglig för oss andra att ta del av, reflektera, kritisera och bli stimulerade av. Jag skulle önska att han skulle vilja det. Jag vill inte veta hur andra ser på hans arbete. Jag vill veta vad han själv ser, tänker och gör.

En insyn i hans process och arbetsmetod kunde ha möjliggjorts genom dokumentation. Då hade vi andra kunnat följa hans erövrande av de insikter allt gråtande, krälände och sjungande gav. Då hade vi kunnat reflektera detta mot bakgrund av våra egna erfarenheter och konstnärliga ställningstaganden. Då hade hans utforskande fått rum som forskning och tillgängliggjorts för fler.

Många konstnärer talar om intuition som en avgörande faktor i skapandet. Att lita till ”magkänslan” och den övertygelse som inte låter sig uttalas. Att reflektion kommer senare i processen. Att dokumentation är ointressant så länge den inte är till för den egna förståelsen eller minnet. Men för att hos omvärlden skapa acceptans för konstnärens utforskande arbete som forskning, är utveckling av reflektion och dokumentation en förutsättning. Vi måste kunna kommunicera ”vägen”/processen och vad vi själva värderar som resultatet. Detta är inte ofta vad andra ser. Vi måste våga lita till vår egen värdegrund, kunna uttrycka våra behov och frågeställningar.

Jag intresserar mig mycket för tillskapandet av det rum och de resurser som krävs för att starka konstnärskap ska synliggöras i vår kunskapsbildning. Jag vill att Danshögskolan ska vara ett sådant rum att befolka. I dag är det ont om plats. För att det ska bli möjligt krävs att fler uttalar ett intresse, utvecklar argumentation och påverkar både kultur- och utbildningspolitik. Det behövs pengar till forskning i konst.

Inom humaniora används ofta t.ex. konstnärliga redovisningsmetoder. Där blir konsten i första hand ett redskap, medan det i konstnärlig forskning är konsten som är målet. För de konstnärer som intresserar sig för närmandet till, och tillägnandet av, vetenskaplig metod, finns det idag rum vid många universitet och högskolor. Också för den som vill samarbeta tvärvetenskapligt. Men det är svårare för de konstnärer som vill forska i sin egen process även om denna ofta liknar den vetenskaplige forskarens. Ju mer jag lär mig om den samtida vetenskapliga forskningen, framstår likheterna som fler än olikheterna när det gäller metod. En avgörande skillnad är att konstnärlig forskning utgår från det personliga uttrycket och den subjektiva upplevelsen. Lite förenklat måhända, men ändå ett sätt att särskilja.

Andra kan forska om Jans arbete, om mitt eller om ditt. Den vetenskapliga forskningen om konst är oerhört viktig och värdefull. Men den kunskap som finns att hämta ur den konstnärliga praktiken måste vi själva formulera. Så får vi veta mer om vad en idé är, om

mod och feighet, om mänsklig styrka och tillkortakommande. Konstnärlig forskning är ett utforskande och undersökande med syfte att vinna kunskap för, och förståelse av, det konstnären söker i sin process. Konstnärlig forskning i dans baseras på den förkroppsligade erfarenheten och det personliga uttrycket. Konstnärlig forskning i dans är viktig för en utvecklad kunskap i och om dans som konstform, för att få utvecklade analysmodeller, en bättre historieskrivning och för att höja konststartens status. Ur den konstnärliga praktiken utvecklas en annan teoribildning än den vetenskapliga och genom verket ges dokumentation en ny definition.

Det är nu bl.a. mitt uppdrag som rektor att tillskapa det rum som behövs för att attrahera framstående konstnärskap att verka inom högskolan, att forska och med sitt arbete bidra till en utveckling. Hos Vetenskapsrådet får vi slåss med humaniora och andra områden om ekonomiska resurser. En kamp där vi ofta kommer ”till korta”. Det är vår gemensamma utmaning att utveckla en argumentation som kan göra begripligt vad vi kan tillföra tillvaron genom den kunskap och de insikter som utvecklas i konsten.

Danskonsten behöver en plattform för forskning och bör ges goda förutsättningar till utvecklande av de arbetsformer som kan ge nya insikter i konstnärlig metod och process. Danshögskolan vill vara denna plattform och kan som sådan bidra till en samverkan mellan konst och vetenskap på dansområdet. För ett reellt utbyte mellan konst och vetenskap, krävs två självständiga parter. En utvecklad forskning i konst, kan förverkliga detta.